

AN ELUCIDATION OF THE OBLIGATION OF INTOXICATION ON PURIM

R. Yona Reiss

א. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד ב
אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

ב. רש"י מסכת מגילה דף ז עמוד ב ד"ה לאבסומי
לאבסומי - להשתכר ביין.

ג. באור הלכה סימן תרצה סעיף ב
חייב איניש וכו' - וא"ת האיך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השיכרות למכשול גדול וי"ל מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו ע"י משתה כי בתחלה נטרדה ושתי ע"י משתה ובאה אסתר וכן ענין המן ומפלתו היה ע"י משתה ולכן חייבו חכמים להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנס הגדול בשתיית היין. ומ"מ כ"ז למצוה ולא לעכב [א"ר]:

ד. רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה ג
כשהחכם שותה יין אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו, וכל המשתכר הרי זה חוטא ומגונה ומפסיד חכמתו, ואם נשתכר בפני עמי הארץ הרי זה חילל את השם, ואסור לשתות יין בצהרים ואפילו מעט אלא אם היה בכלל האכילה, שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משכרת, ואין נזהרין אלא מייך שלאחר המזון.

ה. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד ב
אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא: לא תרתח ולא תחטי, לא תרוי ולא תחטי...

ו. רש"י מסכת ברכות דף כט עמוד ב ד"ה לא תרוי
לא תרוי - לא תשתכר ביין.

ז. מדרש הגדול בראשית פרק ט פסוק כא (פרשת נח)
ר' יהודה אומר כל השותה יין הרבה סוף שוכח במאתים וארבעים ושמונה איברים שלו, דכתיב פן ישתה וישכח מחקק (משלי לא, ה), כמה האוי בגימטריא, מאתים שמונה וארבעים הוא, ואמרו חכמים כל המשתכר חוטא ושוטה ומפסיד חכמתו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו.

ח. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ע עמוד א
ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר רב עוקבא, ואמרי לה מר עוקבא אמר רבי זכאי: אמר לו הקדוש ברוך הוא לנח: נח, לא היה לך ללמוד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין. כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה. דתניא, רבי מאיר אומר: אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. רבי יהודה אומר: חטה היה, שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן. רבי נחמיה אומר: תאנה היה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה.

ט. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד ב
רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה. לשנה אמר ליה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי! - אמר ליה: לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

י. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב
חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין לבו לשמים... ונוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו בלילה...

יא. ט"ז אורח חיים סימן תרצה ס"ק ב
וי"א שא"צ להשתכר כו'. והא דאמר רבא בגמ' עד שלא ידע בין ארור המן וכו' נדח' מימרא זו כיון שבגמ' מביא ע"ז דרבה שחטיה לר' זירא ש"מ מסקנת הגמ' שאין לעשו' כן כ"כ ב"י בשם הר"ן בשם ר' אפרים.

יב. פתחי תשובה אבן העזר סימן יז ס"ק א ועיין בס' ברכי יוסף שחקר כה"ג לגבי בעל שמת היום מיתה ודאית ולמחר חיה כההיא דאמרו באגד' פ"ק דמגיל' קם רבה ושחטי' לרבי זירא למחר בעי רחמי ואחייה אי כשמת ר' זירא הותרה אשתו לשוק וכי חיה למחר היה צריך לחזור ולקדשה או דילמא הא דמיתת הבעל מתרת דוקא כשנשא מת אבל כשלא נקבר וחי ע"י נביא או חסיד איגלאי מלתא דאותה מיתה לא היתה כמות כל אדם ולא פקעי קידושי קמאי ולא תפסי בה קדושי אינש דעלמא ובעלה כאשר חי מותר בה מיד. וכתב דלפום ריהטא יש ראייה מירושלמי גיטין פ' מי שאחזו הלכה ג' גבי מתנה מעכשיו אם לא באתי ומת בתוך הזמן מהו שתהא מותרת ר' יוסי אומר אסורה לינשא אני אומר נעשו לו נסים וחיה ע"ש ואף דהפוסקים לא חיישי כלל לירושל' הזה (עיין לקמן סימן קמ"ד ס"ג) היינו דלא חיישינן למעשה נסים מ"מ למדנו דאם אחר שמת נעשו נסים וחי אכתי אגיד' ביה אשתו זאת ולא מהני לה מה שמת ודאי כיון דלבסוף חי ויש להתיישב בדברי הירושלמי הזה והראשונים עכ"ד.

יג. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה טו כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד ב שישתכר וירדם בשכרות.

יד. הגהות מיימוניות הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה טו פ"ק אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כתב ראבי"ה דכל הני למצוה בעלמא ולא לעכב.

טו. נימוקי יוסף מסכת מגילה דף ז עמוד ב כתב הרמב"ם ז"ל [הלכ' מגילה פ"ב הט"ו] כיצד חובת סעודה זו, שיאכל [בשר] ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו. ולא הזכיר הא דמיחייב איניש לבסומי וכו'. אלא שכתב לא שישתגע בשכרותו וימשך אחר שחוק וקלות ראש ונבול פה, שזה לא יקרא שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא תיקנו נביאים הראשונים אלא יום משתה ושמחה. אלא למימר מילי דבדיחותא עד דסברי אינשי דלא ידע בין ברוך. ונקט תלמודא האי לישנא משום דענינא דיומא הוא, ומשום דבגימטריא עולה ברוך מרדכי כארור המן.

טז. שו"ת שבט הלוי חלק י סימן יח, סע' ב ואשר שאל אם נשים חייבות בכלל מצות היום גם חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע. לדידי אין שום שאלה, דלא שייך זה באשה (גם אם ננקוט דשייך עוד בזה"ז כמבואר בפוסקים), דחז"ל הקפידו בכתובות ס"ה ע"א מלידת רבוי יין לאשה מטעמי התגברות היצר ובשו"ע אה"ע סי' ע', וגם אם בעלה עמה, אין דרך עד דלא תדע כמובן, ועיין לשון מאירי שם אין רבוי יין יפה לאשה, והדברים פשוטים.

יז. קובץ הלכות הל' פורים פרק טז, הלכה י נשים חייבות במשתה ושמחה בפורים כמו אנשים, ולכן חייבות בסעודה ולשתות עכ"פ רביעית יין, אך יש להן להזהר שלא לשתות יותר מזה, וח"ו להן לשתות הרבה.

יח. שערי תשובה סימן תרצה ועיין בסידור עמודי שמים שכת' שאביו הגאון ז"ל היה נוהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו, ומי שהוא חלש בטבעו (או שמשתטה עד שאפשר שיבא עי"ז לידי מעשה או דברים שלא כהוגן) אין לו לשתות יותר מדאי וראיה לדבר ריב"א ודוק עכ"ל, וכוונתו במ"ש ריב"א הוא ר"ת ר' יהודה בר אילעי ר"ל שר"י בר אילעי אמר בירוש' דלא שתי אלא מפסחא לפסחא וחוגרני צדעי כו' משמע דבפורים לא שתה כיון ששתיתו היה מזיק לבריאת גופו.

יט. באור הלכה סימן תרצה סעיף ב *עד דלא ידע וכו' - וז"ל המאירי חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר ומ"מ אין אנו מצוין להשתכר ולהפחית עצמינו מתוך השמחה שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת הש"י והודאה על הנסים שעשה לנו וע"ש מה שמבאר דברי הגמרא. וז"ל הח"א כיון שכל הנס היה ע"י יין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצות בנט"י וברכה ובהמ"ז או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שניהוג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לש"ש עכ"ל.

כ. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרצה סעיף ד

בהגהת מיימוני בשם ראבי"ה כתב דזהו למצוה ולא לעיכובא ע"ש ואינו מוכן דהא אומר לשון חיוב מחייב אינש לבסומי וכו' וי"ל שיש לפרש דה"פ מחייב אינש לבסומי כלומר דזהו חיוב על כל אחד עד דלא ידע וכו' כלומר והרשות ביד השותה לשתות עד דלא ידע וכו' דבוודאי אין כל בני אדם שוים בזה ואומר דהחיוב על כולם כל אחד לפי מדריגתו והרשות עד דלא ידע וכו' אפילו אם שותה עד דלא ידע לא נגער בו.

כא. נטעי גבריא, הל' פורים, פרק עג, הלכה ו

הנוהג ברכב (קא"ר) אסור לו לשתות יין ומשקאות משכרים, מפני הסכנה (ובעו"ה כבר אירעו כמה תאונות ה"י).

כב. יד אפרים אורח חיים סימן תרצה סעיף ב

חייב אינש לבסומי כו'. רבים רוצים לתרץ ולפרש מה הכוונה בזה כו'. ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב [תהילים קד, טו] ויין ישמח לבב אנוש, ומחמת שיהיה שרוי בשמחה, יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב, ועל דרך שאמרו [סנהדרין לח, א] אגברו חמרא אדרדקי כו', ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי, שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל. וזהו שאמרו חייב אדם לבסומי בפורי' עד דלא ידע כו', הך עד הוא ולא עד בכלל, ור"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע כו', שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כל כך דלא ידע בין ארור המן כו' פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס. ואתבונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא. ומיושב בזה מה שבש"ס [מגילה ז, ב] סמכו לו ענין עובדא דרבה ורבי זירא דעבדו סעודת פורים בהדדי כו', שלכאורה הוא מעשה לסתור, וקצת פוסקים כתבו שהכוונה הוא שמזה יש ללמוד שאין הלכה כרבא בהא, ולפי מה שכתבתי י"ל דאדרבא מייטי סיעתא מזה שמה שחייבו לעשות אותם ימי משתה ושמחה, גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי, דהא קמן דרבה ורבי זירא כו', ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש ליזהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע כו', ולא יעבור.

כג. מגן אברהם סימן תרצה ס"ק ג

אלא שישתה יותר וכו'. וי"א שלא ידע לחשוב שארור המן בגי' ברוך מרדכי.

כד. תוספות מסכת מגילה דף ז עמוד ב ד"ה דלא ידע

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - [בירושלמי] ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים.

כה. רש"ש מסכת מגילה דף ז עמוד ב

עד דלא ידע בין ארור המן כו'. נ"ל שהיה בימיהם פיוט לפורים ע"פ א"ב מא' ועד ת' וראשיתו היה ארור כו' ור"ל עד דלא יוכל לומר כל הפיוט הזה בלי טעות ועי' ר"ן:

כו. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא: גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת הטבעת החזירן למוטב.

כז. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד א

אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב.

כח. רש"י מסכת פסחים דף נ עמוד א ד"ה כולו הטוב

כולו הטוב והמטיב - שאין שם בשורה רעה.

כט. מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת פסחים דף נ עמוד א

לעוה"ב כולו הטוב כו' הוא מבואר ע"פ מ"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אמר רעות בלשון רבים והטוב בלשון יחיד לפי שהרעות יש בהם שינויים רבים לפי המקבלים ולא כן הטוב הבא ממנו יתברך הוא טוב אמיתי בלי שינוי וז"ש מפי עליון לא תצא הרעות הבאים שינוי נגד הטוב האמיתי אבל הם באים בעוה"ז לפי המקבל ואין אחדותו ניכר לפי שינוי המקבלים דעל בשורות טובות אמר הטוב שהוא הטוב אמיתי שהוא הקדוש ברוך הוא הוא המטיב לכל ועל בשורות רעות אמר ברוך דיין האמת

שאינן הרע בא ממנו יתברך רק לפי אמיתת הדין לבא על המקבל אבל בעוה"ב יהיה ניכר אחדותו שלא יהיה שינוי רע רק כולו הטוב והמטיב.

ל. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יח
כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח ה חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר +ישעיהו ס"ה+ כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר (אסתר ט') וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. השגת הראב"ד: כל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל. א"א דבר הדיוטות הוא זה, כי לא יבטל ספר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד, אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור.

לא. אסתר פרק א פסוק ח
וְהַשְׂתִּיחַ כַּדָּת אֵין אֲנִס פִּיכָן | יְסַד הַמְלֶכֶךְ עַל פְּלִיבָב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת פְּרָצוֹן אִישׁוֹאִישׁ :

לב. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יב עמוד א
אמר רבא: לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי - דכתיב איש יהודי, המן - איש צר ואויב.

לג. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יב עמוד א
שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם!
- אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע.

לד. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף כג עמוד ב – דף כד עמוד א
כי שבעתן העין מאי הוי? - לעולם דלית בהו סימן, נפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. שבעתן העין - קים ליה בגוייהו, ומהדרינן ליה. כי לא שבעתן העין - לא קים ליה בגוייהו, ולא מהדרינן ליה. דאמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו: במסכת, ובפוריא ובאושפיזא. מאי נפקא מינה? - אמר מר זוטרא: לאהדורי ליה אבידתא בטביעות עינא. אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת - מהדרינן ליה, ואי משני במילי אחריני - לא מהדרינן ליה.

לה. מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת בבא מציעא דף כג עמוד ב
בפוריא עיין פרש"י ותוס' עוד י"ל ע"פ מ"ש פ"ק דמגילה דחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן כו' עבידי רבנן דמשנין לומר דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסס כל כך וידע:

לו. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה ב
ר' אליעזר אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו שאם יבא אחד מכל אומות העולם להתגייר שיקבלוהו ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו שנ' ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי (שמואל ב': א יג) נזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו אם יבא אחד מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו ומביתו של עמלק שלא יקבלוהו מיד ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך לכך נאמר מדור דור.

לז. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב
מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

לח. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אבא גוריון (בובר) פרשה א
ובכל מקום שנאמר מלך סתם במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר, כטוב לב המלך ביין, כטוב לבו של הקדוש ברוך הוא בינה של תורה.